DOI https://doi.org/10.30525/978-9934-26-283-8-20

МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ВІЙНА» В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Мельник С. М., Назаренко О. М., Сікорська В. Ю.

ВСТУП

Кожен історичний період, кожна епоха чи знакова подія так чи так залишають свій слід у мові, створюють власний словник, що береже пам'ять про їх перебіг, про явища, про визначних особистостей і тих, хто вартує огуди, відображає формування концептуальної картини світу. Нині Україна перебуває в стані війни, тож цілком виправданою є актуалізація в її соціально-політичному дискурсі лексики воєнної концептосфери.

Концепт «війна» належить до універсальних і простежується в усіх культурах і мовах, адже війни супроводжують людство протягом усієї історії його існування. Водночас аналізований концепт є найбільш національно маркованим, бо визначається міліарним досвідом кожного народу, його минувшиною. Зважаючи на складну й довготривалу боротьбу українців за свою державність, концепт «війна» має розгалужену систему мовних репрезентантів та засобів вираження додаткового значення.

Якщо ще рік тому до кровопролиття в Україні ставилися неоднозначно і війну в медіа розглядали як стан ворожнечі, суперечку, конфлікт інтересів, боротьбу окремих територій за право відмежуватися, то нині спостерігаємо одностайність в оцінці подій і вчинків, радикалізацію і поляризацію поглядів щодо ситуації в державі, трансформацію системи цінностей, тобто ні в кого не виникає сумнівів в тому, що в Україні точиться конвенційна війна.

Концепт «війна» неодноразово був об'єктом наукових лінгвістичних розвідок, проте й досі залишається в центрі уваги дослідників. Це підтверджують численні праці як іноземних, так і вітчизняних лінгвістів, зокрема Дж. Андерхіла, С. Богдан, К. Близнюк, Л. Брославської, Л. Венедиктової, В. Вільчинської, В. Єфименка, Л. Зіневич, У. Карпенко-Іванової, О. Колесника, Н. Костриці, П. Нікітіної, С. Рєзніка, Н. Шульської, Г. Яворської та ін. Водночас зазначимо, що наукові здобутки учених хоч і демонструють значний рівень опрацювання проблеми, не охоплюють абсолютно всіх її аспектів. Так, нині, коли триває активна фаза російсько-української війни і журналісти намагаються

якнайповніше поінформувати про події в тилу і на фронті, прагнуть здобути перемогу в боротьбі за читача, зокрема й у притостоянні з російською пропагандою, більш ґрунтовного вивчення потребує медійний дискурс.

Мета дослідження – з'ясувати специфіку мовної репрезнентації концепту «війна», який у мовній картині світу пересічного українця наразі є ключовим і має чи не найпотужнішу смислову й прагматичну багатовимірність, та образне утілення уявлень про війну в сучасному медіадискурсі. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі *завдання*: виявлено тенденції семантичного розвитку лексем-номінантів концепту «війна» в сучасному українському медіадискурсі; визначено структуру концепту «війна» та його вербалізаторів; окреслено зміни у вербальній репрезентації означеного концепту з часу неоголошеної війни 2014 року до роковин повномасштабного вторгнення.

Матеріалом для аналізу слугували тексти новинних стрічок шести найтоповіших (за рейтингом Інституту масової інформації та Інтернетної асоціації) онлайн-медіа України – «Цензор.Нет», «ТСН», «Obozrevatel», «24 канал», «Українська правда», «РБК-Україна».

Для всебічного й комплексного дослідження концепту «війна» в сучасному медійному дискурсі застосовано як основний описовий метод, за допомогою якого виділено, покласифіковано й представлено мовні репрезентанти концептуального змісту. Контекстний аналіз забезпечив опис і структурування номінативного поля концепту, а методи спостереження над мовним матеріалом і метод компонентного аналізу уможливили впорядкування вербалізаторів концепту. На базі логічної індукції та дедукції, асоціативного методу окреслено семантичні та асоціативні зв'язки між компонентами смислової організації предмета концептуалізації. Метод верифікації мовного матеріалу дав змогу зменшити частку суб'єктивізму дослідника в процесі опису мовних виразників концепту та вказав на актуальність його побутування в сучасному соціумі.

1. Концепт як об'єкт лінгвістичних студій

У процесі пізнання людина оперує особливими лінгвокогнітивними одиницями – концептами, що виникають завдяки її здатності виокремлювати із загальної інформації про світ стійкі, типові ознаки явищ і відповідно систематизувати їх. Вивчення особливостей мовної концептуалізації культурного простору через

концепти протягом тривалого часу належить до пріоритетних напрямків у лінгвістиці.

Розуміння концептів досить варіативне. Оскільки термін «концепт» з'являється в лінгвістичній семантиці завдяки взаємодії лінгвістики з іншими науками, зокрема філософією, психологією, антропологією, семіотикою, то в лексикографічних джерелах та спеціальних наукових розвідках існують численні дефініції разом із цілими комплексами специфічних конкретизаторів цього явища. Але, як слушно зауважив з цього приводу В. Манакін, жоден не вичерпує його змісту: «…про концепти зараз пишуть багато і багато хто, але сутність цього терміна продовжує залишатися не цілком ясною, що, між іншим, є характерним і для інших нині популярних термінів»[1].

Термінологічна розбіжність указує передусім на багатство ознак і властивостей концепту, складність його структурної й типологічної організації. О. Цапок причинами цієї розбіжності називає: 1) існування різних підходів у висвітленні концепта; 2) відсутність окреслення меж, ототожнення з окремими різнорівневими термінами[2].

Етимологія концепту пов'язана зі словом *conceptus*, що в перекладі з латини означає поняття. Термін *conceptus* семантично пов'язаний із *capio* – брати, отримувати; *concipio* – збирати, приймати, вбирати в себе; та *conceptio* – з'єднання, сума, сукупність[3]. Тому погоджуємося з дослідницею Т. Врублевською, що слово «conceptus» може мати чимало тлумачень, зокрема такі: 1) збирати, вбирати в себе; 2) отримувати, вибирати; 3) представляти себе, уявляти; 4) ловити, засвоювати, розуміти; 5) написати, утворити; 6) сформувати; 7) відбуватися, з'являтися, виникати; 8) з'єднання, сукупність, зародок[4].

Першість у вивченні концепту, без сумніву, належить філософії. Термін знаходить своє відображення у вченні Платона про ідеї. Філософ вважав концепти вродженими ідеями, які є втіленням трансцендентного світу чистих форм і знаходяться за ширмою

[1] Цит. за: Карпенко А. В. Концепт у сучасних лінгво-когнітивних дослідженнях: підходи до визначення та типологія. *Перекладацькі інновації* : матеріали II Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Суми, 2012. С. 9.

[2] Цапок О.М. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Філологічні науки (мовознавство).* 2001. Вип. 31. С. 10–12.

[3] Загнітко А.О. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. С 98.

[4] Врублевська Т. В. Поняття «концепт» у лінгвокогнітивних дослідженнях : етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство).* 2014. Вип. 19. С. 213–214.

фізичного світу[5]. Середньовічний філософ П. Абеляр наголошував, що «концепти виникли до створення природи в Божественному розумі як ідея Бога та прообрази одиничних речей»[6]. Він стверджував, що концепт – це сукупність понять, сформованих людським розумом і пов'язаних між собою спільною темою, смислом, поглядом[7]. Його послідовник Т. Гоббс визначав концепт як такий, що «узагальнює ознаки речей, містить важливу й актуальну інформацію й використовується в розумовій діяльності»[8]. Зауважимо, що саме цю дефініцію покладено в основу більшості сучасних визначень терміна.

Незважаючи на давню традицію існування поняття, концепт став об'єктом наукових студій лише у 80-х роках XX століття. Як стверджує О. Селіванова, «відродження» концепту було «зумовлене нагальною потребою нового тлумачення терміна «поняття», яке традиційно розглядалося як абстракція окремих чуттєвих ознак, а згодом розширило свій обсяг до рівня єдності загального, одиничного й особливого, тобто всього обсягу інформації про певний об'єкт або клас об'єктів»[9]. Дещо іншим, порівняно з думками української науковиці, видається твердження А. Бабушкіна. Дослідник вважає, що головною причиною введення концепту до наукового обігу стала потреба у створенні нового універсального терміна, в семантиці якого були би поєднані конотативне та денотативне значення слова, енциклопедична та лексикографічна інформація, знання про світ, історичний досвід людей, пам'ять етносу тощо[10].

Надалі концепт, концептосфера стали предметом пильної наукової уваги представників різних вітчизняних лінгвістичних шкіл, зокрема І. Голубовської, С. Жаботинської, В. Жайворонка, В. Іващенко, А. Приходько, О. Селіванової. Ж. Соколовської та ін.; були висвітлені у численних теоретико-прикладних дослідженнях зарубіжних лінгвокрнцептологів Н. Арутюнової, А. Вежбицької,

[5] Godel's Rationalism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: https://plato.stanford.edu/entries/goedel/

[6] Цит. за: Врублевська Т. В. Поняття «концепт» у лінгвокогнітивних дослідженнях : етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство).* 2014. Вип. 19. С. 214.

[7] Там само, С. 214.

[8] Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. С. 409.

[9] Врублевська Т.В. Поняття «концепт» у лінгвокогнітивних дослідженнях : етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство).* 2014. Вип. 19. С. 214.

[10] Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж : Изд-во ВГУ, 1996. 104 с.

С. Воркачова, В. Гака, Р. Джакендоффа, Ю. Караулова, В. Карасика, В. Колесова, О. Кубрякової, Д. Лихачова, В. Маслової, Р. Павільоніса, Ю. Степанова, Й. Стерніна, У. Чейфа та ін.

На основі аналізу етимології, історії розвитку та тлумачень концепту в лінгвістиці сформувалися три основні підходи до розуміння явища: лінгвістичний, когнітивний, культурологічний (за іншою термінологією – лінгвокультурологічний, лінгвокультурний). Для представників лінгвістичного напряму концепт – це якийсь об'єкт зі світу «Ідеальне», який відображає певні культурно зумовлені уявлення людини про світ «Дійсність». При цьому зміст концепту включає в себе зміст наївного поняття, але не вичерпується ним, оскільки охоплює безліч прагматичних і асоціативних елементів, що виявляються в сполучуваності його вербалізаторів. Таким чином, концепт у власне лінгвістичних дослідженнях постає як якийсь конструкт, що репрезентує асоціативне поле того чи того імені, але не рівний йому»[11].

Представники когнітивного підходу уналежнюють концепт до явищ ментального характеру й витлумачують як:

1. Змістову одиницю пам'яті; абстрактну одиницю; мисленнєву конструкцію: «Концепт – це інтегративна, сумарна мисленнєва конструкція, яка у вербальній формі фіксує саме поняття, його цінність для концептоносіїв та образи їхньої мовної свідомості»[12].

2. Інформаційну структуру свідомості: «Концепт – це інформаційна структура свідомості; різносубстратна, певним чином організована одиниця пам'яті, яка містить сукупність знань про об'єкт пізнання, вербальних і невербальних, набутих шляхом взаємодії п'яти психічних функцій свідомості й позасвідомого»[13].

3. Квант структурованого знання: «…локалізований у свідомості людини квант структурованого знання, ментальне утворення (спрямоване до вищих духовних цінностей), позначене етнокультурною специфікою, що має вираження в мові»[14].

4. Ментальну одиницю / ментальне утворення. Відзначимо, що аналізований підхід відображають погляди західних науковців щодо визначення концепту: «Концепт – це <…> ментальна одиниця,

[11] Ефремов В.А. Теория концепта и концептуальное пространство. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*. 2009. № 104. С. 99.

[12] Мех Н. О. Інтерпретація концептів слово, мова в українській культурній традиції : монографія. Переяслав-Хмельницький : РВВ Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди, 2008. С. 49.

[13] Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. С. 256.

[14] Чабан Н.А. Стереотипы: принципы концептуального анализа. *Лінгвістичні студії.* 1997. Вип. 2. С. 21.

включена в мережу подібних їй одиниць: ментального лексикону, мови мозку (lingua mentalis)»; «ментальні уявлення, «ідеї в розумі», що є будівельними матеріалами нашого розуміння предмета відображення»[15].

Представники лінгвокультурного підходу вважають, що концепти – це основні комірки в ментальному світі людини, які виступають частиною культури тієї нації, до якої належить особа. На думку Ю. Степанова, концепти існують незалежно від того, знаємо ми про них чи ні. Науковець тлумачить їх як згустки «у свідомості людини, те, у вигляді чого культура входить до ментального світу людини» і водночас зауважує: «… це те, за допомогою чого людина сама входить у культуру»[16].

Аналогічної думки дотримується й Д. Ліхачов, наголошуючи, що основне багатство мови знаходиться на рівні концептів і концептосфер, тому «мова в потенційній формі її концептів – втілення всієї культури нації»[17]. В. Карасик та Г. Слишкін лінгвокультурний концепт визначають як «умовну ментальну одиницю, що спрямована на комплексне вивчення мови, свідомості та культури»[18], а С. Воркачов тлумачить як «одиницю колективного знання / свідомості <…>, що має мовне вираження і відзначається етнокультурною специфікою»[19]. Отже, науковці одностайні щодо того, що місцем перебування концепту є «свідомість»; культура детермінує концепт, а мова та мовлення є лише сферами його реалізації.

Концепт характеризує носіїв етнокультури й виникає безпосередньо під час взаємодії лексичного значення слова з культурою народу, досвідом людей і суспільства. На цій теоретичній позиції наполягають і Д. Ліхачов та О. Кубрякова, називаючи концепт своєрідним посередником між словами та дійсністю: «поняття концепту відповідає уявленню про ті значення, якими оперує людина в процесах мислення, які відбивають зміст досвіду і

[15] Fodor, J. A., Garrett, M. F., Walker, E. C., & Parkes, C. H. Against definitions. In E. Margolis, & S. Lawrence Concepts: core readings. Massachusetts. 1999. P. 491–513.

[16] Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: Изд. 2-е испр. и доп. М.: Академический Проект. 2001. С. 40.

[17] Вільчинська Т.П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII – XVIII ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2008. С. 287.

[18] Карасик В.И. Языковой круг: Личность. Концепты. Дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. С. 75

[19] Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки.* 2001. № 1. С. 70.

знань, зміст результатів усієї людської діяльності й процесів пізнання світу у формі певних «квантів» знання»[20].

Незважвючи на різнобічне висвітлення концепту, усі підходи В. Карасик пропонує звести до двох найактуальніших – лінгвокультурного й лінгвокогнітивного, розмежовуючи їх за таким принципом: лінгвокогнітивний концепт – це напрям руху від індивідуальної свідомості до культури, то лінгвокультурний концепт – від культури до індивідуальної свідомості[21].

У нашому дослідженні концепт «війна» розглянуто в лінгвокогнітивному аспекті, що дозволило охопити всю множину понять, які так чи так об'єктивують знання, думки, уявлення середньостатистичного носія мови про об'єкт дослідження і входять до його структурно-смислової організації. Робочим визначенням концепту обрано дефініцію З. Попової та Й. Стерніна, яка відображає теоретичну концепцію роботи в лінгвокогнітивному напрямі: «Концепт – це ментальне утворення, що є базовою одиницею мисленнєвого коду людини, має відносно внутрішню структуру, є результатом пізнавальної (когнітивної) діяльності особи й суспільства, несе комплексну енциклопедичну інформацію про предмет відображення чи явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю і відношення суспільної свідомості до цього явища чи предмета»[22]. З огляду на те, що концепт «розпорошений» у мовних знаках, які його об'єктивують, і для відтворення структури концепту вважаємо за доцільне дослідити весь мовний корпус, за допомогою якого він репрезентується.

Щодо матеріалу дослідження, то на сьогодні медіадискурс вважаємо важливою й актуальною формою комунікації, що дає змогу лаконічно повідомити про важливі події. Незважаючи на те, що медіадискурс вивчають дослідники з різних галузей наукової думки, питання щодо принципів його організації та структури, змістових та функціональних особливостей досі залишаються невирішеними.

Роль медіа в сучасному суспільстві важко переоцінити. Вони мають потужний вплив на стан суспільної свідомості, оскільки більшість своїх уявлень про світ людина отримує з газет, журналів, телепередач, соціальних мереж, месенджерів. Відмінними рисами медіа є їх публічність, тобто необмежене коло споживачів; непряма,

[20] Кубрякова Е.С. Об установках когнитивной науки и актуальных проблемах когнитивной лингвистики. *Вопросы когнитивной лингвистики.* 2004. № 1. С. 6–17.

[21] Карасик В.И. Языковой круг: Личность. Концепты. Дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. С. 147.

[22] Попова З.Д., Стернин И.А. Семантико-когнитивный анализ языка. Воронеж : Изд-во «Истоки», 2007. С. 24.

розділена простором і часом взаємодія комунікантів; односпрямованість впливу (від комунікатора до реципієнта), неможливість зміни їх ролей. При цьому масмедіа створені не тільки для трансляції відомостей, інформації, а й «самі є активними учасниками суспільно-політичних й економічних процесів в суспільстві – учасниками, що створюють ситуації, формують настрої і думки»[23]. Вони реалізують соціальний контроль мас. Невід'ємною властивістю медіа є здатність впливати почуттєву сферу реципієнта, спонукати його до роздумів, схилити на свій бік тощо.

Крім того, медіа це також середовище, де можна спостерігати інтенсивний розвиток мови. Як зазначає І. Гаврилюк, «тексти медіадискурсу володіють структурними, стилістичними, композиційно-мовленнєвими особливостями і є формами загального соціально-мовленнєвого контексту епохи»[24]. Вибір певної мовної одиниці, граматичної форми або конструкції не лише свідчить про мовний смак, мовні уподобання та звички окремих людей, а й сигніфікує мовні навички окремих класів і соціальних груп, тобто усього суспільства певного історичного періоду.

Отже, медіадискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагматичними, соціокультурними, психологічними чинниками. Медіадискурс надає вичерпне уявлення про мовленнєву діяльність у сфері медіа, оскільки охоплює численні екстралінгвістичні чинники, пов'язані з особливостями творення медіаповідомлення, культурно зумовленими способами кодування та декодування, а також соціально-історичним та політико-ідеологічним контекстом.

2. Специфіка вербалізації концепту «війна» в сучасному медіадискурсі: зміна смислових домінант

Тема збройного протистояння займає особливе місце у вітчизняному медіадискурсі, адже боротьба України проти Російської Федерації триває майже десятиліття. Водночас об'єктивація концепту «війна» в журналістських матеріалах має свою специфіку: тривалий час автори послуговувалися розгалуженою системою непрямих номінацій, наприклад: *АТО* (антитерористичної операцією), *збройний конфлікт*, *російська*

[23] Лютянська Н.І. Мас-медійний дискурс: типологічні та структурно-організаційні особливості. *Наукові записки (Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя). Сер. : Філологічні науки*. 2014. Кн. 2. С. 136–141.

[24] Гаврилюк І.О. Мас-медійний дискурс: змістові, структурні та функціональні особливості. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2016. Вип. 10(1). С. 113.

агресія, *російсько-українське протистояння*, *російська окупація*, *неоголошена війна, російське вторгнення* тощо, замість того, щоб явища своїми іменами. Причину цього вчені вбачають у принципових суперечностях «у смисловій репрезентації та розумінні російської агресії як з боку учасників збройного конфлікту, так і міжнародної спільноти»[25].

Нині смислові домінанти кардинально змінилися, навіть попри те, що досі Російська Федерація веде неоголошену війну проти України. У риториці українських політиків, виступах міжнародних лідерів, політичних експертів, соціологів, військових, пересічних громадян щезла підміна понять. Ось як про цю трансформацію говорять аналізовані онлайн-видання: *Від 24 лютого 2022 року питання оцінки дій окупанта не створює дискусій:* ***війна*** (Obozrevatel, 25.03.2022)*; Немає сумнівів у тому, що Росія веде* ***війну*** *проти України, ціна якої – житлові квартали і міста, а найголовніше – людські життя та долі. На кону незалежність українського народу та суверенність України, на яку посягнув ворог* (РБК, 26.02.2022). Радикалізацію поглядів обґрунтовуємо низкою чинників, серед яких ключовим вважаємо чітку позицію Президента України В. Зеленського щодо російської інтервенції: *Росія розпочала вторгнення в Україну.* ***Путін розпочав війну*** *з Україною, з усім демократичним світом. Він хоче знищити нашу державу і все те, що ми будували* (Українська правда, 24.02.2022).

Наразі щодня у новинних стрічках онлайн-медіа фіксуємо розгалужену систему номінацій, ядро яких складає саме лексема *війна*: *Ненависть – рушійна сила, завдяки якій триває* ***російська війна*** *проти України* (Цензор.нет, 27.02.2022); *Частина тих, хто приймають рішення в Сполучених Штатах і Європейському союзі, так до кінця й не усвідомили, що* ***російсько-українська війна*** *– це не регіональна війна, а битва за подальше існування демократичної західної цивілізації* (Obozrevatel, 01.03.2023); *У Генеральному штабі ЗСУ розповіли про оперативну обстановку в різних регіонах, ситуацію на фронтах на початок восьмої доби* ***війни****, яку Росія веде проти України з 24 лютого* (РБК, 02.03.2022). Основне ім'я здебільшого підсилюють численні прикметники, що разом із ним становлять атрибутивні синтагми, в яких утілюються різні ознаки концептуалізованого поняття, як-то: повномасштабна, широкомасштабна: *Підбивати підсумки року* ***повномасштабної війни*** *Росії проти України дуже складно, оскільки вони є дуже*

[25] Яворська Г.М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія*. 2016. № 1. С. 15.

масштабними (Obozrevatel, 01.03.2023); *Мер Києва Віталій Кличко до річниці* ***широкомасштабної*** *російської* ***війни*** *опублікував відео, в якому показав, як Київ готувався оборонятися та як місто вистояло* (РБК, 24.02.2022); велика: *Маріуполь у перші дні вторгнення РФ. Як місто зустріло* ***велику війну*** *та чинило супротив ворогу* (РБК, 01.03.2022); відкрита: *Росія намагається втягнути Білорусь у* ***відкриту війну*** *з Україною. Біля кордону зосереджено 6 батальйонів РБ* (Цензор.нет, 09.10.2022); холодна: «***Холодна війна*** *2.0»: група Єрмака-Макфола придумала, як посилити санкції проти РФ* (Українська правда, 24.11.2022); терористична: *Щодня жертви на Донбасі й Харківщині... Це все більше* ***терористична війна*** (24 канал, 15.07.2022); жорстока: *Той факт, що КНР зараз взаємодіє з Лукашенком, який фактично поступився Росії суверенітетом, є ще одним елементом того, як Китай поглиблює взаємодію з РФ й усіма тими, хто втягнутий та підтримує* ***жорстоку*** *російську* ***війну*** *проти України* (РБК, 27.02.2022); кривава, безглузда: *Зять Шойгу вважає* ***війну*** *проти України «****кривавою і безглуздою****»: у росіян люто підгорає* (24 канал, 25.02.2022); *Перша леді США Джилл Байден звернулася до президента РФ Путіна, аби він припинив* ***безглузду*** *та жорстоку* ***війну*** *проти України* (Українська правда, 14.12.2022); абсурдна: *Папа напередодні річниці вторгнення РФ засудив «****абсурдну*** *і жорстоку»* ***війну*** *в Україні* (Цензор.нет, 22.02.2023); агресивна: *Росіянам треба звикати до нових відчуттів в умовах кіберпанкової реальності «Чорного дзеркала». Вони в своїй більшості підтримували Путіна та* ***агресивну війну****, а тепер прийшов час сплачувати рахунки* (24 канал, 01.03.2022); загарбницька: *Росія веде жорстоку* ***загарбницьку війну*** *проти України. І якщо Путін доб'ється свого, це буде лише початком.* (РБК, 21.01.2022) та ін.

В аналізованих медіа виявлено чимало новинних матеріалів, в яких мовними репрезентантами концепту «війна» є синонімічні назви його основного імені, наприклад, *протистояння*: *Російська Федерація розраховує перевести війну в Україну у тривале* ***збройне протистояння*** (РБК, 15.12.2022); *Війна, яку розв'язала Росія, може затягнутися на десятиліття. Російський диктатор Путін готує своє населення до тривалого* ***протистояння****...* (ТСН, 26.02.2023); *боротьба*: *Перемога, поразка чи безвихідь: The Guardian назвала 5 сценаріїв закінчення* ***боротьби*** *в Україні* (ТСН, 27.02.2022); *Російські окупанти за рік* ***боротьби*** *все більше переконуються, що під час зустрічі з українськими захисниками шансів вижити не мають* (Obozrevatel, 02.02.2023); протиборство, яку кваліфікуємо як

книжну: *Нинішня війна насамперед пов'язана з* ***протиборством*** *волі, операцій та озброєнь* (24 канал, 19.08.2022); *Такий підхід дозволяє противнику розраховувати на отримання переваги в усіх ключових сферах військового* ***протиборства****: від воєнної до політичної* (Obozrevatel, 17.12.2022).

Досить часто автори онлайн-матеріалів для позначення бойових дій в Україні використовують лексему *агресія*, замість популяної на початку російсько-українського протистояння *конфлікт,* що входить до складу як атрибутивних, так і номінативних синтагм: *Ми не маємо сумнівів з урахуванням показань свідків і побачених цим трибуналом доказів, що вторгнення було* ***злочином агресії*** (24 канал, 25.02. 2022); *Нагадаємо, що в річницю* ***повномасштабної агресії*** *РФ проти України в китайському МЗС оприлюднили свою «позицію щодо політичного врегулювання української кризи»* (РБК, 28.02.2023); ***Агресія Кремля*** *проти України – частина плану Пекіна, який однак зазнав краху через мужній спротив українців* (ТСН, 01.03.2023); *Враховуючи тяжкість ситуації в Білорусі, що зберігається, і причетність Білорусі до* ***незаконної агресії*** *Російської Федерації проти України, доцільно зберегти в силі всі заходи, вжиті союзом* (РБК, 27.02.2023); *У суботу, 25 лютого, Рада ЄС запровадила проти* ***країни-агресорки*** *Росії десятий санкційний пакет* (ТСН, 25.02.2023); *Рашисти здійснюють відкриту* ***криваву агресію*** *проти України з території Білорусі* (19.03.2022); *Концентрація ворожих сил і засобів на початку* ***широкомасштабної агресії*** *була 1:12, а зараз становить приблизно 1:4.* (ТСН, 26.02.2023).

Встановлено, що, крім згаданих, автори новинних матеріалів часто послуговуються лексемами *вторгнення, атака, напад* та, слідом за російською пропагандою, іронічно використовують слово *операція/спеціальна воєнна операція,* напр.: *Кремлівський диктатор Володимир Путін, попри неоднаразові публічні виступи протягом останніх днів, не зробив жодної заяви з приводу* ***роковин вторгнення*** *РФ на територію України* (РБК, 23.02.2022); *Президент Франції Еммануель Макрон звернувся до українців у річницю* ***повномасштабного вторгнення*** *країни-агресора Росії* (Obozrevatel, 24.02.2023); *Нова* ***атака****, нові рани, новий біль. Всі побачили справжнє нутро нашого ворога* (РБК, 24.02.2022)*; Секретар Ради національної безпеки Олексій Данілов заявив, що* ***атака*** *України РФ розпочалося о 03:40 четверга* (Obozrevatel, 22.04.2022); *У РФ заявили про плани розробити так званий новий вид* ***«військових операцій»****, який включає застосування ядерної зброї* (РБК, 02.03.2022); *Звільнення українською армією окупованих територій Харківщини у*

перші тижні вересня 2022 року дали чітко зрозуміти Путіну, що ***«спеціальна воєнна операція»*** *йде зовсім не за його планом* (ТСН, 27.02.2022).

Відзначимо, що частотними в журналістських матеріалах стали номінації, які репрезентують узагальнене розуміння війни – *світова війна, глобальна війна.* Причину цього, на наш погляд, є залучення до протистояння світової спільноти: *Є підстави говорити про те, що це* ***світова війна****, адже ця віна має наслідки у всьому світі* (ТСН, 12.12.2022); *Президент Зеленський переконує міжнародну спільноту, що* ***світова війна*** *вже триває, адже Росія атакує увесь цивілізований світ* (Цензор.нет, 02.03.2022); *Пошук миру в Україні потребує чіткої позиції від всіх членів ООН, адже це не лише проблема України, це глобальна проблема,* ***глобальна війна*** (РБК, 23.02.2022).

Автори онлайн-публікацій активно продовжують традицію, започатковану в перші роки протистояння України та Росії, називати війну *гібридною*: *Військові кореспонденти Росії повідомляють, що окупанти збираються залишити ЗАЕС. Це може бути ще одним елементом* ***гібридної війни****, яку веде Путін* (24 канал, 28.11.2022); ***Гібридна «опіумна» війна****, яку веде Російська православна церква в Україні, є частиною військового плану Путіна* (Цензор.нет, 09.11.2022). В поодиноких матеріалах фіксуємо й іншу номінацію – *гібридна агресія*: *Хоч ми зараз маємо справу з гарячою війною, агресію з боку Російської Федерації проти України, але для нинішнього російського режиму ці дії вкладаються в більш широку* ***гібридну агресію*** *проти України, яка почалася ще у 2014 році* (ТСН, 23.02.2023). Відзначимо, що загальновизнаного тлумачення поняття допоки немає, оскільки воно відносно недавно увійшло до активного обігу. Найбільш універсальним, на наш погляд, є визначення, запропроноване Ф. Хоффманом: «…це сукупність заздалегідь підготовлених та оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Її ключове значення полягає в підпорядкуванні інтересів однієї держави іншій в умовах формального збереження політичного устрою країни. До базових компонентів гібридної війни можна віднести традиційні та нестандартні загрози, тероризм, підривні дії, новітні й нешаблонні технології для протидії супротивникові, який є більш могутнім у військовому та політичному плані»[26].

[26] Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War. *Arlington: Potomac Institute for Policy Studies*. 2007. P. 20.

Оскільки боротьба за Україну триває не тільки на полі бою, але й у віртуальному просторі, для її позначення в дискурсі онлайн-медіа продовжують активно функціонувати численні новотвори, що складають периферію аналізованого концепту – *кібервійна, кіберспротив, кіберзагроза, кібератака, кіберпартизани, DDos-атака, хакери, ІТ-армія, кібернапад, кіберфронт, кібервійсько, кібератівісти* тощо, наприклад: ***Кібер Спротив*** *оприлюднив документи родини російського «дитячого омбудсмена» Львової-Бєлової, яка сприяє депортації українських дітей з окупованих територій* (Цензор.нет, 01.03.2023). *Українська* ***ІТ-армія*** *зламала «Газпром» –* ***хакери*** *мають доступ до тисяч файлів* (24 канал, 30.01.2023); *В перші дні війни з Росією група наших* ***кібератівістів*** *здійснила скоординовані* ***8*** *на інфраструктуру державного сектору Російської Федерації.* (Українська правда, 01.03.2022). В сучасному медіапросторі транслюється думка про те, що події, які відбуваються в сучасному цифровому просторі, можна назвати першою світовою кібервійною, що «теж має свою важку артилерію і свої системи захисту та прориву» (ТСН, 10.01.2023).

Часто у новинних стрічках зосереджено увагу на інформаційній війні/агресії як невідємній складовій повномасштабного вторгнення: *Невідомі особи ведуть на території США* ***інформаційну війну*** *проти України* (Цензор.нет, 08.11.2022); *На* ***інформаційній війні*** *Кремль використовує всі засоби – од хакерських атак до куплених політиків. Все, аби розсварити союзників України і зменшити підтримку нашої держави* (ТСН, 10.09.2022). Наведені контексти експлікують у структурі концепту «війна» смисли «та, що ведеться інформаційною зброєю», передбачає відповідний вплив на населення за допомогою засобів масової інформації, комп'ютерних мереж тощо з метою формування певної суспільної думки. Ця форма протистояння широко використовувалася у 80-х роках ХХ ст., проте зі стрімким розвитком інформаційних технологій, зокрема інтернету набувла все більшого значення. Сьогодні легко можна поширити неправдиву, провокаційну, «потрібну» інформацію з метою маніпуляції та формування необхідної суспільної думки. Зазвичай інформаційна війна ведеться в поєднанні з психологічною, що має на меті змінити в потрібному напрямку психологічні характеристики (погляди, настрої, ціннісні орієнтації тощо) людини. Це демонструють концептуальні смисли, репрезентовані в онлайн-публікаціях через багатокомпонентні синтагмами, що будуються на основі слів *операція, маніпуляція, кампанія,* наприиклад: *РФ*

намагається використовувати українських журналістів для проведення ***інформаційно-психологічних операцій****, – розвідка* (Цензор.нет, 15.01.2023); *У поліції Києва заявили, що бійки молоді у містах України під впливом російської субкультури – це спроба пропагандистів із країни-агресора здійснити чергову* ***інформаційно-психологічну спецоперацію****, використовуючи українських підлітків* (РБК, 28.02.2023); *За словами фахівців, є два основних напрямки кібератак з боку російських хакерів: операційні системи основних об'єктів критичної інфраструктури та* ***інформаційно-психологічна агресія*** (Obozrevatel, 05.10.2022).

Інформаційна, психологічна, кібервійни є типовими методами вже згаданої нами гібридної війни, що має на меті досягнення державою-агресором політичних цілей шляхом дестабілізації ситуації в державі, проти якої спрямована агресія. Країна-агресор зазвичай не зізнається в таких діяннях та всіляко намагається приховати чи виправдати свою причетність до ситуації, що склалася, й у своїй риториці актуалізує підміну понять: *У РФ термін* ***«спеціальна військова операція»*** *вигадали, щоб не декларувати цілей війни, – очільник Мінреінтеграції Черниш* (24 канал, 22.09.2022).

Мовна об’єктивація концепту «війна» здійснюється також через численні тематичні групи лексики, зокрема:

1) лексиуу на позначення зброї, військової техніки та засобів зв’язку (*танки, ракети*, *міномети*, *кулемети, автомати, гвинтівки, гранати, міни, РПГ, ПЗРК, БПЛА, БМП, РСЗО, балістична ракета, винищувач, квадрокоптер, дрон, «Starlink», «Байрактар», «Джавелін», «HIRMAS», «CESAR», «Abrams» «Challenger 2»* тощо). Зауважимо, що для сучасних онлайн-публікацій характерна деталізація номінацій (зазначення серійних номерів, моделей, модифікацій тощо, наприклад, *Leopard 2, гаубиця М777, ПТРК «Стугна-П», «Зоопарк-1»)* що, очевидно, спричинено потребою досягнення максимальної реалістичності і створення ефекту залученості читача до подій;

2) лексику на позначення військових звань, чинів, посад тощо (*від рядового до генерала*, *бійці, військовики*, *тиловики, волонтери, капелани, парамедики*);

3) назви збройних сил, військових підрозділів *(військо, армія, полк, батальйон, загін територіальної оборони, рота, бригада, загін, піхота, десант, партизанський загін* тощо*)*. Відзначимо, що

найчастіше у журналістських матеріалах фігурує узагальнена назви – *Збройні сили Україні, Сили спеціальних операцій* чи абревіатура *ЗСУ, ССО*;

4) лексику на позначення тактики бойових дій та військових операцій (*наступ, атака, бій, відступ, відведення зброї, бойові дії, оточення, операція* тощо),

5) назви воєнних об'єктів (*фронт, лінія розмежування, нульовий кілометр, передова, лінія фронту, тил, окупована/деокупована територія* та ін.);

6) лексику на позначення військової амуніції, спорядження (*бронежилет, шолом, військова форма, тепловізор, засоби тактичної медицини, військовий рюкзак, спальний мішок* тощо).

Відзначимо, що разом із професійно маркованою лексикою автори онлайн-матеріалів послуговуються жаргонізмами, як-от: *нуль або передок* (лінія фронту, де відбуваються активні бої), *аватар* (російський солдат, що зловживає алкоголем), *зеленка* (зелені насадження), *арта* (артилерія), *прихід* (потрапляння снаряду чи ракети), *лєнточка* (колона військової техніки), *дискотека* (бойові дії), *піксель або цифра* (українська військова форма), *мопед* (іранський дрон), *пташка* (безпілотний літальний апарат) та багато інших, наприклад: *Нас не раз обстрілювали, так було і в «чорну суботу» 24.12 і поруч було багато* ***приходів*** (РБК, 20.02,2023); *Вже на другий день перебування* ***на нулі*** *звикаєш до пострілів* (ТСН, 24.09.2022); *Над Дніпропетровщиною літали ворожі* ***«мопеди»****, спрацювала ППО – голова облради* (Українська правда, 04.11.2022) Частотним стає використання оказіональної лексики – результатів народної творчості, як-то: *аналоговнет, адинарот, бавовна, бавовнятко, затридні, чорнобаїти, макронити, арестовити* тощо. Щоправда, значна кількість таких неологізмів подається лише в тих випадках, коли інформація наводиться як цитата, наприклад: ***«Аналоговнет»****: російські крилаті ракети оснащені електронікою 60-х років минулого століття* (ТСН, 22.04.2022); *Захисники України влаштували* ***«бавовну»*** *ворожому кулеметнику, який збирався відкрити вогонь по українських позиціях* (Obozrevatel, 01.03.2022).

Вважаємо за доцільне також виокремити тематичні групи лексики на позначення власних назв, адже вони є специфічними маркерами повномасштабної війни:

1) назви населених пунктів, підприємств, установ, у яких відбуваються найзапекліші бої, які зазнали масштабних руйнувань чи у яких зафіксовано сташні наслідки російської інтервенції. Відзначимо, що в новинах матеріалах окреслена практично вся географія нашої держави, однак найбільш частотно вживаними є назви таких населених пунктів: *Ірпінь, Буча, Гостомель, Ізюм, Маріуполь, Херсон, Куп'янськ, Бахмут, Соледар, Авдіївка, Лиманськ, Шахтарськ, о. Зміїний* та багато інших. У новинних стрічках часто фігурують будівельні об'єкти, які не лише зазнали руйнувань, але й забрали життя десятків і сотень людей, як-от: *завод «Азовсталь», Маріупольський драмтеатр, житловий будинок у м. Запоріжжя, торговий центр в Кременчуці* та ін. Частина з них символізувалася і стала позначенням трагедії і героїзму українського народу, наприклад Маріуполь: *Місто, яке кровоточить із першого дня. Світ назвав його українським Алепо, там російські окупанти вдалися до тактики випаленої землі. Пологовий, драмтеатр і напис «Діти», «Азовсталь»* (ТСН, 24.02.2023);

2) назви військових формувань. Відзначимо, що, як і на початку протистояння, простежуємо тенденцію звернення до історичних подій нашого народу, відомих постатей, територій, наприклад: *бригада імені Чорних Запорожців, бригада «Холодний Яр», бригада імені Короля Данила, бригада морської піхоти імені Михайла Остроградського, бригада тактичної авіації імені Петра Франка, зенітна ракетна бригада імені Пилипа Орлика, механізована бригада імені Івана Мазепи;* і, водночас, фіксуємо модерні назви, як-от: *бригада Юрія Сиротюка, батальйон «Госпітальєри», бригада транспортної авіації імені Дмитра Майбороди, бригада імені Лицарів Зимового походу, бригада «Лють», штурмова бригада «Гвардія наступу»* та ін.;

3) позивні бійців, медиків наприклад: *Тайра, Пташка, Волина, Редіс, Орест, Доцент, Тавр, Мадяр, Гендальф, Грян, Гусар, Домаха, Вишня, Сухар, Карая* та ін., що найчастіше фігурують у матеріалах про військовополонених, запеклі бої, визначні подвиги чи героїчну загибель захисників нашої держави.

Смислова структура концепту «війна» розгортається через бінарні опозиції: *смерть – життя, перемога – поразка, свої – чужі, добро – зло, слава – ганьба* тощо. З метою більш ґрунтовного аналізу оберемо опозиції *перемога – поразка* та *свій – чужий*, адже, на наш погляд,

саме вони є наскрізними в сучасному українському медіадискурсі, позаяк у них виразно втілюється високий градус конфронтації, радикалізації поглядів українського суспільства щодо перспектив розвитку країни: проєвропейського – прорадянського; прогресивного – застарілого. Зауважимо, що мовна репрезентація бінарної опозиції *перемога – поразка* в сучасному просторі онлайн-медіа має свою специфіку: обидва складники концептуальної опозиції експлікують смисл «вдале завершення подій для України»: *Лідер країни висловив переконання, що сильний український народ обов'язково* ***переможе ворога*** (Obozrevatel, 24.02.23); *Коли* ***Україна переможе****: полковник ФСБ у відставці назвав терміни* (ТСН, 02.03.2023); *Починайте готуватись до* ***поразки Росії****: Кулеба розкритикував тих, хто не вірить у* ***перемогу ЗСУ*** (РБК, 05.12.2022); ***Поразка в Росії*** *у війні проти України, яка стає дедалі більш помітною, обумовлена, на мій погляд, двома фундаментальними елементами путінської системи – брехнею та крадіжкою* (24 канал, 27.02.2022). Як бачимо, йдеться не лише про фактичну перемогу України і поразку Російської Федерації, а про філософське бачення перемоги – об'єднання всього світу, відстоювання ключових життєвих цінностей, цивілізаційний вибір України: *Перемога у війні – це не про виграні бої, це про перемогу над великим злом, яке посягає на сучасний світоустрій… – зазначив Президент України* (Obozrevatel, 17.03.2022).

Щодо опозиції *свої – чужі*, то її мовними репрезентантами є такі номінації, зокрема й вторинні: на позначення своїх – *воїни, лицарі, бійці, добровольці, герої, люди зі сталі, котики, Боги війни;* для кваліфікування чужих – *вбивці, кати, терористи, колабораціоністи, рашисти, русня, мокшани, мокшанці, москалі, кацапи, ватники, путлерівці, пропагандони, окупанти, дондони* наприклад: *Матрос Віталій Скакун здійснив надзвичайний подвиг і став одним із перших, хто загинув, боронячи українську землю, у перші години повномасштабної війни. Аби вшанувати* ***Героя****, у Києві встановили пам'ятну дошку* (24 канал, 25.02.2022); ***Лицарі*** *духу,* ***лицарі*** *стійкості,* ***лицарі*** *зимового походу продовжують тримати східні рубежі* (ТСН, 25.02.2022); *Отриману інформацію* ***рашисти*** *використовували для проведення масових незаконних затримань і викрадення людей до катівень* (ТСН, 02.12.2022); *Як Путіну вдалося переплюнути Гітлера в перетвореній народу на* ***вбивць*** (24 канал, 29.12.2022); «***Кацапи*** *– це головний мотиватор того, щоб взяти в*

руки зброю»: Інтерв'ю з командиром піхотного взводу Володимиром Ращуком під час артобстрілу (Цензор.нет, 22.05.2022). Як бачимо, сучасні медіа часто нехтують професійними й концептуальними стандартами, відмовляються від назв-штампів й інформативної основи, вдаючись до емоційно-оцінних заголовків і виокремлюючи такий матеріал на тлі «сухого» новинного контенту.

Високий ступінь емоційно-експресивного забарвлення і відповідно емоційного впливу мають новотвори з літерою «Z» – *z-партріоти, z-легіонівці, z-вандали* та метафоричні назви – *орки, свинособаки, ваньки, ваньки-встаньки, звірі, нечисть, орко-бомжі, тварюки, мерзота, чмоні,* тощо, наприклад: *Ми, НПУ, НГУ, ЗСУ, СБУ та інші правоохоронні структури віддаємо за Вас і Україну свої життя, а ви зробіть так, як написано, щоб нам допомогти ПОБОРОТИ ЦЮ* ***НЕЧИСТЬ****!!!!* (Українська правда, 26.02.2022); *У Данії* ***Z-вандали*** *спаплюжили російським триколором знамениту «Русалоньку»* (Obozrevatel, 02.03.2022); *За минулу добу (12 березня – 24 канал) «Едельвейсами» вдалося захопити комплекс РЕБ противника, який тепер працюватиме проти самих* ***«свинособак»****, – мовиться в повідомленні* (24 канал, 13.03.2022).

За кількісними показниками перше місце серед лексичних вторинних номінацій, що беруть участь у моделюванні концепту війна, посідають метафори *орки, оркостан, Мордор*. Як відомо, до воєнних дій лексемою *орки* послуговувалися для називання вигаданих істот, що служать силам зла. У художній літературі, фантастичних фільмах їх зображають як потворних, жорстоких і агресивних монстрів, що схильні до підлості й насильства. Асоціативно з увиразненням саме таких рис російських окупантів пов’язане використання номінації в новинних повідомленнях: *«Наша мінометна батарея добре попрацювала, і* ***орки*** *отримали під хвіст», – розповідає Олександр* (Obozrevatel, 19.10.2022); *На Миколаївщині* ***орки*** *ходять по дворах мирних жителів: вони просять хоч щось «пожрать»* (24 канал, 05.03.2022); *«РФ – це ворог України, валіть до свого* ***оркостану****»: Усик звернувся до росіян, порівнявши Путіна з Гітлером* (ТСН, 11.01.2023). Однак зауважимо, що частіше така вторинна номінація актуалізована в цитатах з висловлень бійців, пересічних громадян, журналістів, артистів, політичних діячів, керівників обласних військово-цивільних адміністрацій тощо. Загалом в онлайн-публікаціях присутня значна кількість емоційно-

оцінних лексем для називання супротивника. Причиною цього вважаємо активність громадянського суспільства, яке в публічному просторі (соціальні мережі, месенджери, усне мовлення) максимально різко висловлюється щодо ворога.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи зазначимо, що концепт «війна» в сучасних умовах воєнного протистояння між Росією та Україною належить до ключових і має високий ступінь актуалізації та розгалужену систему мовної репрезентації. Здебільшого вербалізація означеного концепту ґрунтується як на традиційних, усталених номенах, так і новотворах, які передають своєрідність війни, що розпочалася 24 лютого 2022 року. Нова реальність диктує нові правила, що зумовило появу численних, ще не усталених, назв одного поняття (*війна гібридна, глобальна, інформаційна, інформаційно-психологічна* тощо).

Суперечності інтерпретацій, зокрема те, що ворог називає свою інтервенцію спеціальною воєнною операцією, вплинули на когнітивну структуру концепту: у ньому досі залишилися номінативи актуалізовані ще в 2014 році – *російська агресія, російське вторгнення* тощо.

До засобів утілення концепту «війна» належать одиниці різних мовних рівнів – лексичного, граматичного, серед яких ключовим є основне ім'я концепту та його синоніми, в тому числі й запозичені, атрибутивні і номінативні синтагми. Більшість мовних репрезентантів концепту є оцінно маркованими, що забезпечують емоційність, експресивність медіатекстів.

Встановлено, що автори матеріалів про війну не лише послуговуються традиційними для української лінгвокультури номінативними засобами, а й нерідко використовують оказіональні одиниці.

Лінгвалізація досліджуваного концепту засвідчила симпатії й антипатії вітчизняних журналістів до понять війни і миру, ворогів і захисників.

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано засвідчені в новинних стрічках топових онлайн-медіа («Цензор.Нет», «ТСН», «Obozrevatel», «24 канал», «Українська правда», «РБК-Україна») мовні засоби, які вербалізують

концепт «війна». Виявлено, що в усіх медійних джерелах вони демонструють деяку спільність, зокрема мають виразне антропоцентричне спрямування, виконують важливу комунікативно-прагматичну роль, надають висловленням експресивності, емоційно-оцінного забарвлення та мовної динаміки.

Простежено, що основним вербалізатором досліджуваного концепту у вітчизняних медіа є лексема *війна*: *російсько-українська війна, повномасштабна війна, широкомасштабна війна, велика війна, війна Росії проти України* тощо. До ядра номінативного поля концепту «війна» належать лексеми *бойові дії, фронт*, *агресія, вторгнення* та ін., а периферію формують номени *кібервійна*, *Збройні сили України, боротьба*, *атака*, *передова*, *боєць*, *військо*, *озброєння* тощо. Мовна об'єктивація аналізованого концепту здійснюється також через численні тематичні групи лексики.

Зауважено, що концепт «війна» в журналістських матеріалах часто втілюється через бінарні опозиції: *свої – чужі, перемога – поразка, слава – ганьба, смерть – життя, добро – зло*, у яких яскраво простежується високий градус конфронтації, радикалізації українського суспільства, на основі протистояння ідеологій та цивілізаційного вибору.

Зауважено, що сучасні медіа часто нехтують професійними й концептуальними стандартами в інформаційних жанрах, відмовляються від назв-штампів, вдаючись до емоційно-оцінної лексики, виокремлюючи такий матеріал на тлі «сухого» новинного контенту.

Література

1. Бабушкин А.П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. Воронеж : Изд-во ВГУ, 1996. 104 с.

2. Вільчинська Т.П. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. : монографія. Тернопіль : Джура, 2008. 424 с.

3. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. *Филологические науки.* 2001. № 1. С. 64–72.

4. Врублевська Т.В. Концепт та суміжні термінологічні одиниці: поняття, лексичне значення, стереотип. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2014. Вип.7. С. 16–19.

5. Врублевська Т.В. Поняття «концепт» у лінгвокогнітивних дослідженнях : етимологія, основні підходи до визначення. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Філологія (мовознавство).* 2014. Вип. 19. С. 213–217.

6. Гаврилюк І.О. Мас-медійний дискурс: змістові, структурні та функціональні особливості. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства.* 2016. Вип. 10(1). С. 110–117.

7. Ефремов В.А. Теория концепта и концептуальное пространство. *Известия РГПУ им. А.И. Герцена*. 2009. № 104. С. 96–106.

8. Загнітко А.О. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 349 с.

9. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. Львів: БаК, 2014. 530 с. URL : https://cntyvo.org.ua/authors/Karavanskyy_Sviatoslav/Praktychnyi_slovnyk_synonimiv_ukrainskoi_movy_5-te_vyd_2014/ (дата звернення: 20.02.23).

10. Карасик В.И. Языковой круг: Личность. Концепты. Дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.

11. Карпенко А.В. Концепт у сучасних лінгво-когнітивних дослідженнях: підходи до визначення та типологія. *Перекладацькі інновації* : матеріали ІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Суми, 2012. С. 9–13.

12. Лютянська Н.І. Мас-медійний дискурс: типологічні та структурно-організаційні особливості. *Наукові записки (Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя). Сер. : Філологічні науки.* 2014. Кн. 2. С. 136–141.

13. Мех Н.О. Інтерпретація концептів слово, мова в українській культурній традиції : монографія. Переяслав-Хмельницький : РВВ Переяслав-Хмельницького ДПУ ім. Григорія Сковороди, 2008. 211 с.

14. Попова З.Д., Стернин И.А. Семантико-когнитивный анализ языка. Воронеж : Изд-во «Истоки», 2007. 250 с.

15. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.

16. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 718 с.

17. Словник української мови: в 11 т. / НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні ; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. URL: http://sum.in.ua/ (дата звернення: 22.02.23).
18. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры. Изд. 2-е испр. и доп. Москва : Академический Проект, 2001. 990 с.
19. Цапок О.М. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Філологічні науки (мовознавство).* 2001. Вип. 31. С. 10–12.
20. Чабан Н.А. Стереотипы: принципы концептуального анализа. *Лінгвістичні студії.* 1997. Вип. 2. С. 21.
21. Яворська, Г.М. Концепт «війна»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Серія: Філософія.* 2016. № 1. С. 14–23.
22. Fodor, J. A., Garrett, M. F., Walker, E. C., & Parkes, C. H. Against definitions. In E. Margolis, & S. Lawrence Concepts: core readings. Massachusetts. 1999. P. 491–513.
23. Godel's Rationalism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: https://plato.stanford.edu/entries/goedel/ (дата звернення: 22.02.23).
24. Hoffman F. Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid War. *Arlington: Potomac Institute for Policy Studies*. 2007. P. 20–22.

Information about the authors:
Melnyk Svitlana Mykhailivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the Department of Information Activities and Media Communications
Odessa Polytechnic National University
1, Shevchenko Avenue, Odesa, 65044, Ukraine

Nazarenko Oksana Mykolaivna,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Applied Linguistics
National University "Odessa Law Academy"
23, Fontanskaya doroga str., Odesa, 65009, Ukraine

Sikorska Viktoriya Yuriivna,
Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Pre-University Training
Odessa National Maritime University
34, Mechnikova str., Odesa, 65125, Ukraine